

KNOOPPUNTEN

Visie en positionering

Versie 1.0
Auteur KING
Datum vrijdag 30 oktober 2015

Inhoud

Document historie	4
1 Inleiding	5
2 Doelstelling	9
3 Positionering knooppunten	10
4 Gemeentelijke visie op knooppunten	12
Problematiek	12
Gemeentelijke visie	12
Routekaart	15
Bijlage 1 – Inventarisatie knooppunten	17

Document historie

Versie 0.1	Juni 2014	Initiële versie
Versie 0.2	September 2014	Inhoudelijke aanpassingen na interne bespreking met stelselarchitect
Versie 0.3	December 2014	Inhoudelijke aanpassingen naar aanleiding van tweedaagse bijeenkomst 'Verkenning kaders sectorknooppunten'
Versie 0.4	Februari 2015	Inhoudelijke aanpassingen na interne bespreking KING
Versie 0.5	September 2015	Inhoudelijke aanpassingen na interne bespreking KING
Versie 0.6	04-10-2015	Inhoudelijke aanpassingen na bespreking in architectuurboard KING
Versie 0.7	14-10-2015	Inhoudelijke aanpassingen na bespreking in architectuurboard KING
Versie 1.0	30-10-2015	Door KING architectuurboard vastgestelde versie

1 Inleiding

Huidige situatie¹

Nederland kent momenteel vele stelsels voor gegevensuitwisseling. Er is één overheidsbreed stelsel en daarnaast een toenemend aantal stelsels van samenwerkingsverbanden, ook wel sectorale stelsels genoemd. De aansluiting tussen al deze stelsels is lang niet altijd even goed, zodat er niet gesproken kan worden van één samenhangend stelsel. Het huidige overheidsstelsel bestaat uit overheidsbrede afspraken en voorzieningen en geeft voornamelijk invulling aan de generieke behoeften binnen de overheid. De focus van het overheidsstelsel ligt op technische interoperabiliteit en daarnaast op semantische interoperabiliteit voor een aantal generieke, functionele domeinen zoals factureren en inkoop. Voorbeelden van overheidsafspraken zijn Digikoppeling, PKIoverheid, ODF en PDF. Voorbeelden van gemeenschappelijke voorzieningen en infrastructuur zijn DigiD en Diginetwerk. Naast het overheidsstelsel zijn er vele andere stelsels die zijn ontstaan vanuit allerlei samenwerkingsverbanden binnen de Nederlandse overheid waarin organisaties vanuit behoefte, noodzaak of verplichting met elkaar samenwerken. Denk aan ketenprocessen, wetsdomeinen, bestuurslagen, groepen van vergelijkbare organisaties, Europese samenwerkingsverbanden, samenwerkingsverbanden met semipublieke en private organisaties (bijvoorbeeld in onderwijs en zorg) en samenwerkingsverbanden voor bijvoorbeeld gezamenlijke belastinginning door gemeenten. Al deze samenwerkingsverbanden zijn multilaterale stelsels. Ze hebben ieder één verzameling afspraken waar alle deelnemers aan het samenwerkingsverband zich aan dienen te houden. Deze stelsels verschillen van elkaar vanwege verschillende achtergronden en behoeften. Ze functioneren vaak binnen een andere context van wet- en regelgeving en 'bewegen' onafhankelijk van elkaar. Ze gebruiken andere versies van dezelfde standaarden en gaan op andere momenten over op andere versies ervan of zelfs op andere standaarden en technologieën.

Een belangrijk fenomeen is dat het aantal samenwerkingsverbanden toeneemt. Onder invloed van betere dienstverlening aan burger en bedrijf, privatisering, decentralisaties en steeds hogere doelmatigheidseisen ontstaan er nieuwe samenwerkingsverbanden, verandert de samenstelling van samenwerkingsverbanden en wordt de samenwerking steeds intensiever. De behoefte neemt toe om samenwerkingsverbanden beter te organiseren. Op verschillende plaatsen wordt gewerkt aan of nagedacht over de (her)inrichting van samenwerkingsverbanden en bijbehorende afspraken en knooppunten. Steeds meer organisaties behoren verplicht, vanwege wettelijk opgelegde taken, tot meerdere samenwerkingsverbanden en krijgen daardoor te maken met verschillende afsprakenstelsels en knooppunten. Gemeenten zijn hier het ultieme voorbeeld van. Gemeenten worden geconfronteerd met de hierboven geschetste verschillen en 'bewegingen' en willen zich hiervan af kunnen schermen, bijvoorbeeld door samenwerkingsverbanden aan te gaan met 'lotgenoten' en gezamenlijk het vraagstuk van het integreren van verschillende afsprakenstelsels op te lossen.

De huidige praktijk kenmerkt zich door het bestaan van vele samenwerkingsverbanden. Het huidige 'ontwerp' voor gegevensuitwisseling gaat echter impliciet uit van een veel simpeler patroon dat niet in lijn is met deze huidige praktijk. Het huidige ontwerp hanteert namelijk het paradigma dat organisaties één-op-één gegevens uitwisselen volgens bilaterale afspraken op de hogere lagen van interoperabiliteit, ondersteund door (multilaterale) overheidsbrede standaarden op de technische laag van interoperabiliteit. Het tussenliggende niveau van het samenwerkingsverband

¹ Bron: [Architectuurschets van het stelsel voor gegevensuitwisseling 1.0](#)

heeft in dit paradigma geen rol, ondanks dat in de praktijk op dat niveau de meeste gegevensuitwisseling plaatsvindt.

Kwaliteit van gegevens

In het regeerakkoord van 2013 is afgesproken dat de dienstverlening door de overheid beter moet. Deze visie is verwoord in de visiebrief *Digitale overheid 2017*². In deze visie is onder andere verwoord dat bedrijven en burgers uiterlijk in 2017 zaken die ze met de overheid doen digitaal kunnen afhandelen. Om de ambitie zoals verwoord in de visiebrief mogelijk te maken zijn gegevens van hoogwaardige kwaliteit, en op de juiste manier gepresenteerd en geïnterpreteerd een randvoorwaarde. Dit vraagt om voorzieningen die de kwaliteit en beschikbaarheid van gegevens faciliteren, de integriteit van gegevens beschermen en risico's ten aanzien van de privacy beheersen. Een kritische blik leert dat het huidige overheidsbrede stelsel van afspraken en voorzieningen hiervoor onvoldoende is. In de praktijk vindt gegevensuitwisseling vooral plaats binnen samenwerkingsverbanden. Deze samenwerkingsverbanden zijn in staat om hun gegevensuitwisseling (intern en naar de omgeving) te stroomlijnen, rekening houdend met de specifieke karakteristieken van hun eigen processen. Standaarden die gehanteerd worden bij de gegevensuitwisseling zijn veelal specifiek voor de betreffende doelgroep.

Architectuurschets

Een nieuwe visie op gegevensuitwisseling van stelselgegevens en gegevens uit sectorale ketens is benodigd om invulling te kunnen geven aan de uitgesproken ambities en doelen. In de *Architectuurschets van het stelsel voor gegevensuitwisseling*³ en het *Vergezicht 2020*⁴ wordt die visie verwoord. Deze visie gaat uit van een onbepaald aantal onderling verbonden stelsels van samenwerkingsverbanden, ondersteund door een overheidsstelsel voor gegevensuitwisseling. De samenwerkingsverbanden hebben in het nieuwe patroon een expliciete plaats en formele rol in gegevensuitwisseling en kunnen daardoor, onder andere met inzet van een knooppunt, de bij hen aangesloten organisaties ontzorgen. Ingezet wordt op knooppunten die sectoraal, thematisch of naar bestuurslagen zijn ingericht. Deze knooppunten voorzien organisaties binnen een sector van de juiste informatie op het juiste moment: authentieke gegevens uit de basisregistraties maar ook sectorale gegevens uit andere publieke of private registers.

Aanbodgedreven

Knooppunten ontstaan op anno 2015 hoofdzakelijk op een incident gedreven wijze. Knooppunten zijn daarbij veelal aanbod gedreven. Door het aanbodgedreven karakter sluiten de diensten van knooppunten niet altijd aan op de gemeentelijke processen. Gemeenten worden in rap tempo geconfronteerd met een veelheid aan knooppunten. Denk hierbij aan de Suwinet, CORV, Dataland en het Gemeentelijk gegevensknooppunt. Elk van deze knooppunten hanteert eigen standaarden, richtlijnen en dienstverleningsconcepten. De relatie tussen geboden diensten door het knooppunt en doelbinding in relatie tot de klantvraag is veelal niet direct evident, privacy problematiek ligt hierdoor op de loer. Een wildgroei aan knooppunten dreigt voor gemeenten en een gedragen visie op de rol van gemeentelijke knooppunten, de wijze waarop deze knooppunten diensten aanbieden en het soort diensten dat aangeboden wordt door knooppunten ontbreekt.

² <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2013/05/23/visiebrief-digitale-overheid-2017.html>

³ <https://digikoppeling.pleio.nl/file/download/21054132>

⁴ <http://www.e-overheid.nl/images/stories/stip/130423%20vergezicht%202020.pdf>

Wederzijdse problematiek

Daar waar gemeenten geconfronteerd worden met een veelheid aan diensten en sectorale voorzieningen waar op aangesloten moet worden zien de aanbieders van deze diensten zich geconfronteerd met 400 gemeenten die zij moeten aansluiten. Dit leidt tot een grote administratieve en operationele last voor de aanbieders van de diensten. De aanbieders van de diensten zijn daarom, net als gemeenten, gebaat bij een architectuur waarin diensten die worden aangeboden over verleend via een sectoraal knooppunt ontsloten worden. De visie van onderling verbonden stelsels van samenwerkingsverbanden, ondersteund door een overheidsstelsel voor gegevensuitwisseling (de generieke digitale infrastructuur) is het antwoord op deze wederzijdse problematiek van gemeentelijke afnemers en aanbieders van diensten.

Nieuwe taken sociaal domein

Gemeenten worden door decentralisatie van regelingen, uit onder andere de AWBZ en de Jeugdzorg, verantwoordelijk voor de uitvoering van een groot aantal nieuwe taken en onderdeel van nieuwe ketens. Gemeenten gebruiken bij de uitvoering van taken gegevens uit de keten en veel, voor de gemeente nieuwe, informatiebronnen.

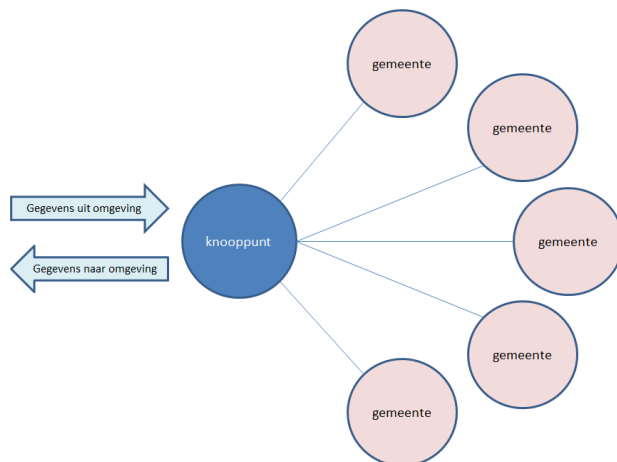
Bij het gebruik van informatiebronnen is zowel sprake van het geautomatiseerd overnemen van gegevens uit die bronnen binnen de eigen registratie als het inzien van gegevens uit de informatiebronnen. De voor de gemeente nieuwe ketens en informatiebronnen kennen veelal standaarden en richtlijnen die goed ingebed zijn binnen de betreffende keten, maar afwijkend zijn van vigerende gemeentelijke standaarden en richtlijnen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan het zorg domein waar de AZR-berichtenstandaard gebruikt wordt.

Toenemende complexiteit

Door het toenemende aantal ketens waar de gemeente deel van uitmaakt, en de toename van de informatiebronnen die gebruikt wordt bij de uitvoering van de gemeentelijke taken dreigt de complexiteit van de gemeentelijke informatievoorziening fors toe te nemen. Gemeenten worden bij de uitvoering van de nieuwe taken geconfronteerd met een veelheid aan ketenpartners, sectorale standaarden en voorzieningen en hebben de uitdaging om hun bestaande informatievoorziening hierop aan te sluiten.

Om te voorkomen dat alle gemeenten individueel aan moeten sluiten op de verschillende ketens en sectorale voorzieningen ligt het voor de hand om hiervoor, conform de visie uit de *Architectuurschets van het stelsel voor gegevensuitwisseling*⁵, één of meerdere gemeentelijke sectoraal of thematisch georiënteerde knooppunten in te richten. Deze knooppunten leveren de functionaliteit die op het gebied van het koppelen aan sectorale- en stelselvoorzieningen door gemeenten vereist is. De knooppunten koppelen aan de verschillende ketens en sectorale voorzieningen en bieden gemeenten toegang tot deze ketens en voorzieningen via gestandaardiseerde koppelvlakken en connectiviteit.

⁵ <https://digikoppeling.pleio.nl/file/download/21054142>

Figuur 1 - Gemeentelijk knooppunt (sectoraal, thematisch of centraal)

Knooppunten en samenwerkingsverbanden gaan een prominente plek innemen in de ontwikkeling van de gemeentelijke architectuur. Deze ontwikkeling past binnen een visie van onderling verbonden stelsels van knooppunten, ondersteund door een overheidsstelsel voor gegevensuitwisseling. Knooppunten kunnen, afhankelijk van hun formele status, ontzorgen op het gebied van technische, semantische en organisatorische interoperabiliteit. Belangrijke functies die door knooppunten kunnen worden verzorgd zijn de integratie, conversie en distributie van gegevens, de implementatie van standaarden, beheer van afspraken en gemeenschappelijke voorzieningen en coördinatie met samenwerkingsverbanden op het gebied van gegevensuitwisseling. Daarnaast kunnen zij, afhankelijk van de formele status van het knooppunt, aanvullende diensten leveren op het gebied van outsourcen van bedrijfsprocessen.

Ontzorging

Knooppunten hebben de potentie om voor gemeenten een middel te worden om de complexiteit op technisch, functioneel en organisatorisch vlak te reduceren en daarmee gemeenten te ontzorgen. Deze potentie kan echter alleen gerealiseerd worden als de wijze waarop knooppunten hun diensten aanbieden in belangrijke mate gestandaardiseerd zijn. Deze standaardisatie omvat verschillende aspecten waaronder techniek, semantiek, syntax en beveiliging. Deze standaardisatie borgt dat gemeenten op een eenduidige wijze aan kunnen sluiten op knooppunten. Dit zorgt er voor dat de inspanning bij gemeenten om aan te sluiten op een knooppunt geminimaliseerd worden, het beheer van aansluitingen op knooppunten eenduidig is daardoor technische voorzieningen, informatiesystemen en personeel zo efficiënt mogelijk ingezet kan worden.

2 Doelstelling

Gemeenten krijgen in een hoog tempo nieuwe taken toegewezen vanuit de overheid. Gemeenten komen hierbij voor grote uitdagingen te staan. Niet alleen komen er nieuwe taken op gemeenten af, ook de bezuinigingen die gemeenten moeten behalen zijn fors. Gemeenten moeten meer gaan doen met minder. Het is voor gemeenten van belang om de beschikbare gemeentelijke budgetten zo effectief mogelijk in te zetten. Standaardisatie van diensten en het faciliteren van gestandaardiseerde diensten aan gemeenten is hierbij een waardevol middel. Knooppunten spelen hierbij een belangrijke rol. Belangrijkste doelstelling van de inzet van knooppunten in de gemeentelijke ketens is het **reduceren van de complexiteit** bij gemeenten. Aspecten hierbij zijn standaardisatie van technische en functionele interoperabiliteit, het maken van eenduidige afspraken en collectivisering van diensten die voor gemeenten niet onderscheidend zijn.

Vermindering van de complexiteit bij gemeenten is mogelijk op zowel het technische, functionele als organisatorische vlak.

Technisch – Op het technisch vlak is de complexiteit bij de gemeente te reduceren door via een knooppunt aan te sluiten aan nieuwe, en waar opportuun ook bestaande, informatiebronnen en voorzieningen. De ontzorging van de gemeente ligt hier voornamelijk op het vlak van het technisch verbinden van de gemeente met de verschillende knooppunten en voorzieningen die de gemeente vanuit de uitvoering van de taken nodig heeft. De generieke digitale infrastructuur (GDI) heeft hierbij een belangrijke rol. Voorbeelden van onderdelen van de GDI die op het gebied van de technische ontzorging van belang zijn Digikoppeling, Diginetwerk en PKIoverheid.

Functioneel – Door collectivisering van niet onderscheidende diensten door knooppunten kunnen gemeenten zich richten op de taken die wel onderscheidend zijn. Dit leidt tot gerichtere en kwalitatief betere dienstverlening richting burgers, bedrijven en instellingen. Knooppunten kunnen bijvoorbeeld werken als proactieve intermediair (makelaar) tussen de houders van bronnen en gemeenten, door de gegevenslogistiek te regelen (integratie, conversie en distributie).

Organisatorisch – De impact van de veranderingen in wetgeving en technische veranderingen bij informatiebronnen blijft bij gemeenten door de inzet van knooppunten beperkt. Aanpassingen hoeven maar één maal doorgevoerd te worden in plaats van 400 keer. Voor wat betreft de governance en beheer is een organisatorisch voordeel dat gemeenten nu echt vraaggedreven hun eisen en wensen kunnen bundelen. Verrijking van het knooppunt met functionaliteit betekent ook reductie van complexiteit binnen de gemeente. Immers functionaliteit van het knooppunt hoeft binnen de gemeente niet meer te worden aangeschaft / in stand te worden gehouden en dus ook niet de organisatorische en personele inspanning die daarmee gemoeid is.

Een gemeentelijk knooppunt kan op al de genoemde terreinen ontzorgen en daarmee de complexiteit bij de gemeente reduceren. Hierin is een gelaagdheid te onderkennen. Het laagste niveau van ontzorging is het niveau van de technische ontzorging en het hoogste de organisatorische ontzorging. Hoe hoger het niveau van ontzorging van een knooppunt hoe groter de omvang van vermindering van complexiteit bij de gemeente is. Het doel is gemeenten op een zo hoog mogelijk niveau te ontzorgen.

3 Positionering knooppunten

Een knooppunt voorziet organisaties binnen een sector van de juiste informatie op het juiste moment: authentieke gegevens uit de basisregistraties maar ook aangehaakte gegevens uit andere publieke of private registers. Een knooppunt kent hiervoor de processen in de sector, verkrijgt de informatie en houdt toezicht op de kwaliteit van de gegevens binnen de sector. Een knooppunt regelt het beheer van interfaces en zorgt voor beveiliging (authenticatie, autorisatie, logging, etc.)⁶

Knooppunten kunnen ingericht worden op basis van thema's, sectoren of domeinen of als integrale oplossing. Een thematisch knooppunt biedt alle diensten die voor een bepaald thema benodigd zijn. Voorbeeld van een thematisch knooppunt is een knooppunt dat zich volledig richt op de fraudebestrijding. Een sectoraal knooppunt richt zich op diensten van een bepaald domein. Een voorbeeld van een sectoraal knooppunt is het BKWI. Het BKWI ondersteunt partijen in de sociale zekerheid in hun streven burgers aan werk of inkomen te helpen. Een integraal knooppunt biedt alle diensten die gemeenten nodig hebben ongeacht thema of sector.

Knooppunten worden technisch met elkaar verbonden via het stelsel van overheidsbrede afspraken en voorzieningen voor gegevensuitwisseling. Deze generieke digitale infrastructuur (GDI) biedt voorzieningen op het gebied van identiteit en identificatie, dienstverlening, gegevensuitwisseling en interconnectiviteit. Bouwstenen van deze GDI op het gebied van connectiviteit zijn onder andere Digikoppeling, Diginetwerk en PKIoverheid.

Knooppunten vallen op te delen in een tweetal soorten: aanbodgedreven knooppunten en vraaggedreven knooppunten.

Aanbodgedreven knooppunten leveren gegevensdiensten op basis van de beschikbare gegevens. Zij opereren als een virtueel register dat gegevens combineert uit twee of meer gerelateerde bronnen. Een voorbeeld hiervan is het Landelijk Register Zorgaanbieders (LRZa).

Het gevaar bij aanbodgedreven knooppunten is dat afnemers van het knooppunt niet 'lean' omgaan met de afname van gegevens maar gebruik maken van de maximale set gegevens die door het knooppunt geboden wordt. Afnemers dienen te allen tijde te bepalen welke gegevens conform doelbinding binnen de uitvoering van een taak gebruikt mogen worden. Bovenmatige en onnodige gegevensdeling en uitvraag dient, conform beginselen van subsidiariteit en proportionaliteit, voorkomen te worden. Een aanbodgedreven knooppunt kent geen mogelijkheden om dit bovenmatige gebruik van gegevens tegen te gaan. Autorisaties op knooppuntdiensten worden veelal per organisaties geregeld en niet functioneel per gebruiker. Qua bescherming van de privacy is dit een bron van zorg.

Vraaggedreven knooppunten richten zich op de informatiebehoefte van een specifieke doelgroep. Een vraaggedreven knooppunt werkt als een proactieve intermediair tussen de afnemende organisaties en de houders van bronnen. Met het knooppunt wordt de gegevenslogistiek (integratie, conversie en distributie) geregeld en worden afspraken en gemeenschappelijke voorzieningen beheerd.

De diensten die door vraaggedreven knooppunten worden geboden zijn gebaseerd op de functionele eisen die aan het knooppunt gesteld worden door de afnemers. Deze functionele eisen

⁶ Bron: <http://www.digitaleoverheid.nl/images/stories/stip/130423%20vergezicht%202020.pdf>

zijn meestal gebeurtenis of activiteit gestuurd en sluiten nauw aan op de bedrijfsprocessen van de afnemers.

Beide soorten knooppunten kunnen naast elkaar bestaan. Gezien de wijze waarop de diensten die door de knooppunten geboden tot stand komen heeft het gebruik van vraaggedreven knooppunten de voorkeur. De gemeente is bij deze soort knooppunten in de lead ten aanzien van de diensten die geleverd worden. Hiermee wordt geborgd dat de diensten die door een knooppunt worden aangeboden aansluiten bij de binnen de gemeente gehanteerde processen en werkwijzen.

4 Gemeentelijke visie op knooppunten

Knooppunten nemen een prominente rol in de overheidsinformatievoorziening in. Ze functioneren als schakelstations in de gegevens- en informatiestromen tussen overheidspartijen en keten- en netwerkpartners. Gemeenten worden door veranderende wetgeving en decentralisatie van taken deel van een groot aantal nieuwe ketens en netwerken. Het aantal publieke, maar ook private, partijen waarmee de gemeente gegevens en informatie uitwisselt neemt hierdoor in een rap tempo toe. Gemeenten moeten grip krijgen op de gegevens en informatiestromen van en naar de gemeente. Knooppunten kunnen hier, mits ze aan bepaalde voorwaarden voldoen, een belangrijke rol in vervullen. Dit hoofdstuk beschrijft de gemeentelijke visie op knooppunten en beschrijft de voorwaarden waaraan knooppunten invulling moeten geven.

Problematiek

Zonder centrale sturing op de ontwikkeling van knooppunten zullen deze hoofdzakelijk organisch en incident gedreven blijven ontstaan. Diensten worden aanbodgedreven ontwikkeld en standaardisatie ontbreekt. Gevolg hiervan is dat gemeenten worden geconfronteerd met een wirwar aan knooppunten die zowel op functioneel als technisch gebied sterk van elkaar verschillen en op onderdelen overlap in geboden diensten vertonen. De herkomst van gegevens die door knooppunten geleverd worden is niet altijd transparant en verantwoordelijkheden voortvloeiend uit vigerende wetgeving zijn niet geborgd. De service levels van knooppunten zijn leidend en sluiten niet altijd aan op de door de gemeenten vereiste niveaus. Gemeenten worden gedwongen hun dienstverlening aan te passen op de geboden service niveaus. Het aansluiten van gemeentelijke processen en techniek op deze knooppunten is hierdoor een uitdaging. De complexiteit van de gemeentelijke informatiearchitectuur en informatievoorziening neemt door hierdoor toe.

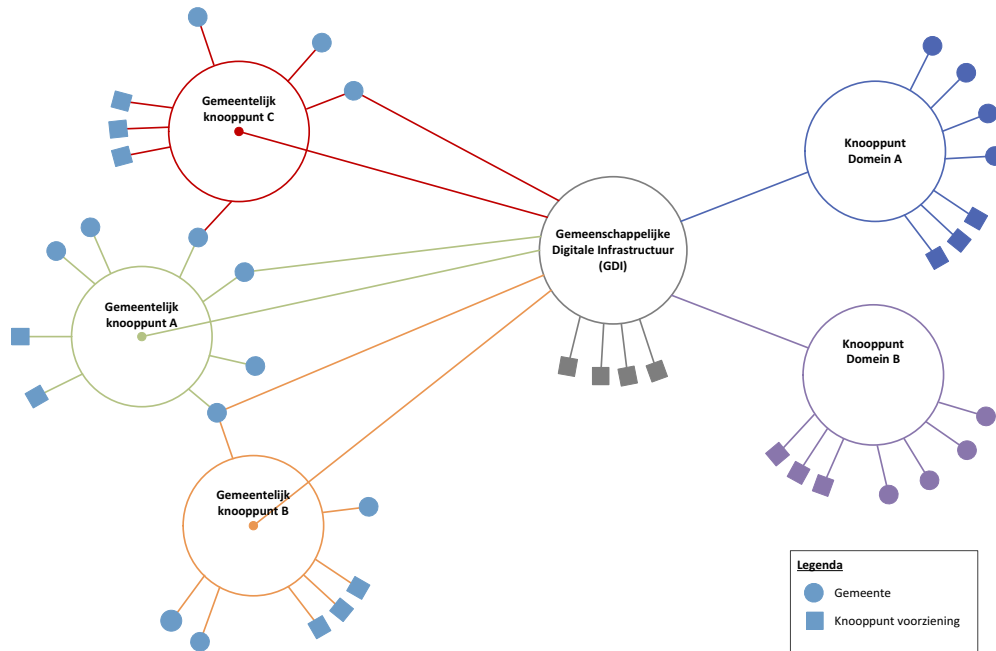
Dit alles schetst een zorgelijk beeld wat volstrekt tegengesteld is aan het doel van knooppunten. Knooppunten moeten gemeenten ontzorgen en niet complexiteit verhogend werken. Visie en sturing op technische connectiviteit, beveiliging en dienstverlening van knooppunten vanuit gemeentelijk oogpunt is vereist om de potentiële voordelen van knooppunten ook daadwerkelijk te kunnen benutten.

Gemeentelijke visie

Knooppunten zijn nu al niet meer weg te denken uit de informatievoorziening. Ze spelen een belangrijke rol binnen de gemeentelijke informatievoorziening, een rol die de komende jaren nog versterkt zal worden. Een aantal knooppunten heeft nu al een belangrijke rol bij de uitvoering van gemeentelijke taken. Voorbeelden hiervan zijn het Inlichtingenbureau als gemeentelijk knooppunt naar zowel de Werk en Inkomen als de Zorgketens en CORV voor de aansluiting van gemeenten op het Justitiedomein.

Hoe meer gemeenten of onderdelen van gemeenten met anderen gaan uitwisselen, des te meer relaties er ontstaan. Een dergelijke situatie kan zich al snel ontwikkelen tot een gordiaanse knoop. Om die reden is voor gekozen om bij koppelingen tussen het gemeentelijk domein en overige domeinen altijd een intermediair, ook wel een gemeentelijk knooppunt genoemd, in te zetten. Gemeentelijke knooppunten worden thematisch of per domein georganiseerd en verbinden het gemeentelijk domein aan andere domeinen. De verbinding tussen de domeinen wordt gelegd via de Gemeenschappelijke Digitale Infrastructuur (GDI). De GDI bestaat uit herbruikbare digitale

basisvoorzieningen, standaarden en producten die het overheden, publieke organisaties en private partijen mogelijk maken om hun primaire processen doelmatig in te richten en te blijven ontwikkelen.

Figuur 2 - Koppeling gemeentelijk domein op overige domeinen

Knooppunten reduceren de complexiteit van de gemeentelijke informatievoorziening en ontzorgen gemeenten ten aanzien van het aansluiten op ketens en ketenpartners buiten het gemeentelijk domein. Het motto van de toekomst is 'dat wat samen kan, samen doen'. In de uitvoering van de taken gaan gemeenten op een groot aantal vlakken diensten die niet onderscheidend zijn collectiviseren. Deze gecollectiviseerde diensten worden door gemeentelijke knooppunten ingericht en aangeboden aan gemeenten. Hierdoor kunnen gemeenten zich richten op de taken die onderscheidend zijn. Dit leidt tot gerichtere en kwalitatief betere dienstverlening richting burgers, bedrijven en instellingen.

Kenmerken van een gemeentelijk knooppunt

Gemeentelijke knooppunten zijn structurele organisaties met een ingerichte governance, ketensturing en financiering. Deze organisaties functioneren als intermediair tussen het gemeentelijk domein en andere domeinen en kennen als afnemers gemeenten en samenwerkingsverbanden van gemeenten. De organisaties bieden standaard diensten die generiek toepasbaar zijn en specifieke diensten voor een domein of thema. Afnemers van de diensten van knooppuntdiensten zijn individuele gemeenten en gemeentelijke samenwerkingsverbanden.

Gemeentelijke knooppunten verbinden het gemeentelijk domein met andere domeinen en bieden als diensten gecollectiviseerde onderdelen van de gemeentelijke dienstverlening en informatiebeleid waarop gemeenten zich niet van elkaar onderscheiden. Gemeenten worden hierdoor ontzorgd in hun informatievoorziening waardoor ruimte wordt gecreëerd voor lokale autonomie in de uitvoering van hun kerntaken.

Gemeentelijke knooppunten respecteren de werkwijze en afspraken van ketenpartners. De bij gemeente vigerende standaarden worden niet opgelegd aan ketenpartners. Sectorale standaarden worden door het gemeentelijk knooppunt getransformeerd naar gemeentelijke standaarden.

Gemeenten communiceren met het gemeentelijke knooppunt via vigerende gemeentelijke standaarden.

Governance

Knooppunten krijgen een spilfunctie in de uitvoering van gemeentelijke bedrijfsprocessen en gemeenten worden hierdoor in hun bedrijfsvoering sterk afhankelijk van knooppunten. Om de risico's en kwetsbaarheden die voortkomen uit deze afhankelijkheid zo veel mogelijk te beperken nemen gemeenten regie op de governance en inrichting van knooppunten. Van ieder gemeentelijk knooppunt zijn de governance, de financiering en het beheer en onderhoud structureel geregeld. Uitgangspunt bij gemeentelijke knooppunten is dat in de machtsverhouding van de verschillende partijen die vertegenwoordigd zijn binnen een knooppunt de gemeentelijke stem de doorslag geeft.

Inrichting

Knooppuntdiensten zijn veelal gericht op specifieke gemeentelijke domeinen of thema's. Het gebruik van knooppuntdiensten is veelal begrensd door sectorale wet- en regelgeving. Knooppuntdiensten worden gebundeld op basis van thema of sector en aangeboden door een sectoraal of thematisch ingericht knooppunt. Gemeenten beschikken hierdoor over meerdere knooppunten die elk knooppuntdiensten bieden die specifiek voor een sector of thema van belang zijn. De verschillende knooppunten onderscheiden zich onderling op de knooppuntdiensten die de bedrijfsprocessen van de gemeente ondersteunen. Op het gebied van connectiviteit, beveiliging, autorisatie en authenticatie en logging en monitoring wordt de inrichting van de gemeentelijke knooppunten gestandaardiseerd.

Diensten

Diensten die door gemeentelijke knooppunten geleverd worden zijn in hoge mate gestandaardiseerd maar bieden gemeenten de mogelijkheid om de 'couleur locale' door te laten klinken. Dat wat gelijk is voor alle gemeenten is gestandaardiseerd en de rest is flexibel in te richten. Basisdiensten die door alle gemeentelijke knooppunten worden geleverd zijn routeren en orkestreren, translatie en transformatie, logging en monitoring en beveiligen, autoriseren en authenticeren. Naast deze basisdiensten worden door gemeentelijke knooppunten aanvullende diensten geboden die specifiek voor het thema of domein zijn wat door het knooppunt bediend wordt.

Aanvullende knooppuntdiensten worden vraaggericht ontwikkeld en sluiten daardoor naadloos aan op de bedrijfs- en werkprocessen van gemeenten. Door de diensten die door knooppunten worden geboden wordt onverkort invulling gegeven aan de eisen die aan de verwerking die vanuit de Wet bescherming persoonsgegevens (Wbp) en sectorale wetgeving gesteld worden. Door diensten van gemeentelijke knooppunten worden enkel de gegevens geleverd waar de afnemer gezien zijn of haar doelbinding recht op heeft.

Connectiviteit

Daar waar gemeenten gebruik willen maken van diensten van actoren, of knooppunten, van andere domeinen geldt het volgende: indien de dienst die gebruikt gaat worden kennis moet hebben van de identiteit van de afnemer wordt deze dienst door de afnemer aangeroepen via een proactieve intermediair: een gemeentelijk knooppunt. Het aansluiten van gemeenten op gemeentelijke knooppunten vindt plaats via de landelijke bouwstenen van de Generieke Digitale Infrastructuur (GDI). Voorbeelden van deze bouwstenen zijn Digikoppeling, DigiD en eHerkenning. Aansluitvoorwaarden en aansluitprocedures van gemeentelijke knooppunten zijn gestandaardiseerd om zo de complexiteit van het aansluiten van gemeenten op gemeentelijke knooppunten te minimaliseren.

Beschikbaarheid, betrouwbaarheid en integriteit

De beschikbaarheid van knooppunten en de kwaliteit van de door deze knooppunten geleverde dienstverlening zijn van cruciaal belang voor gemeenten. De serviceniveaus die gelden voor de door knooppunten geleverde diensten sluiten nauw aan op de door gemeenten verlangde serviceniveaus. Het gebruik van knooppuntdiensten wordt nauwgezet gelogd enerzijds om maximale transparantie ten aanzien van de verwerking van gegevens richting de verantwoordelijke gemeente te kunnen bieden en anderzijds om proactief te monitoren of de overeengekomen serviceniveaus gehaald worden.

Gemeentelijke knooppunten implementeren een informatieveiligheidsbeleid wat voldoet aan de gemeentelijke standaarden ten aanzien van informatiebeveiliging⁷. De eisen die vanuit gemeenten gesteld worden aan knooppunten zijn daarom minimaal gelijkwaardig aan de eisen die gesteld worden aan gemeenten zelf. Beschikbaarheid, betrouwbaarheid en integriteit zijn hierbij de kernbegrippen.

Voordelen voor gemeenten

Gemeentelijke knooppunten bieden voor gemeenten een aantal belangrijke voordelen.

- Het aanbodgedreven karakter van de knooppunten biedt de zekerheid dat diensten aansluiten op de gemeentelijke processen;
- Borging van de beveiliging van verbindingen naar landelijke voorzieningen en de integriteit van de gegevens die verwerkt worden door implementatie van vigerende beveiligingsstandaarden zoals de BIG;
- Standaardisatie van de connectiviteit naar ketenpartners en landelijke voorzieningen leidt tot (veel) minder complexiteit in de gemeentelijke informatiearchitectuur. Het aansluiten van op nieuwe (landelijke) voorzieningen is door de standaardisatie sneller te realiseren, wat de snelheid van implementatie van deze voorzieningen ten goede komt;
- Minder beveiligingscertificaten nodig aangezien de communicatie via één kanaal verloopt. De kosten ten aanzien van aanschaf en beheer van certificaten worden hierdoor lager;
- Centrale toegang tot landelijke voorzieningen en uitwisseling van gegevens met (keten)partners biedt ruime mogelijkheden voor centrale monitoring. Verantwoorden van het gebruik van voorzieningen en borging van doelbinding is hierdoor eenvoudiger;

Routekaart

Voor het realiseren van de gemeentelijke visie is tijd nodig. Het is om redenen van geld, capaciteit en prioriteit niet mogelijk om op korte termijn in de volle breedte de visie te realiseren. Realisatie van de visie zal gefaseerd plaatsvinden en aansluiten op de routekaart en planning van de Digitale Agenda 2020.

Kortere termijn (<3 jaar)

Gemeentelijke knooppunten worden op het gebied van technische connectiviteit, beveiliging en aansluitproces gestandaardiseerd. Gemeentelijke knooppunten maken gebruik van de diensten die door de generieke digitale infrastructuur (GDI) worden geboden. Gemeenten worden door gemeentelijke knooppunten gefaciliteerd op het gebied van gegevens- en informatieuitwisseling met andere domeinen en landelijke- en sectorale voorzieningen. Daarnaast worden door knooppunten op het gebied van gegevensuitwisseling aanvullende diensten geboden die zich

⁷ Baseline Informatiebeveiliging Nederlandse Gemeenten (BIG), KING

richten op het ontzorgen van gemeenten. Denk hierbij bijvoorbeeld aan management- en verantwoordingsinformatiefuncties en data-warehousing diensten.

Langere termijn (>3 jaar)

Voor knooppunten wordt gegevensuitwisseling een commodity. De uitwisseling van gegevens in de verschillende ketens is gestandaardiseerd en uitontwikkeld. Knooppunten zijn niet meer weg te denken in de gemeentelijke informatievoorziening. Gemeenten zijn technisch aangesloten op één of meerdere gemeentelijke knooppunten en gebruiken de diensten van knooppunten binnen een groot aantal bedrijfsprocessen. De focus van knooppunten is verschoven van het ontzorgen van gemeenten op technisch niveau naar het ontzorgen op functioneel en organisatorisch niveau. Gemeenten acteren als volwaardig opdrachtgever richting knooppunten en knooppunten transformeren naar vraaggedreven organisaties. Er komt een scheiding in basisdiensten die voor alle gemeenten gelijk zijn en diensten die gemeenten op basis van behoefte kunnen afnemen. Gemeenten kunnen er voor kiezen om diensten af te nemen waarmee de bedrijfsprocessen worden uitgevoerd of de bedrijfsprocessen te outsourcen (BPO) bij knooppunten. Bij uitbesteding van de bedrijfsprocessen stelt het knooppunt de gemeente in staat om regie te voeren.

Bijlage 1 – Inventarisatie knooppunten

Een aantal sectoren overwegen, of zetten stappen, om een eigen knooppunt ontwikkelen. Voorbeelden hiervan zijn gemeenten, onderwijs, provincies en andere partijen. Om een indruk te krijgen van bestaande knooppunten, is hieronder een overzicht opgenomen met doorverwijzingen naar bestaande knooppunten. Dit overzicht geeft een indruk en pretendeert niet volledig te zijn.

Sector	Knooppunt
Gemeenten	Gemeentelijk gegevens knooppunt
GEO	PDOK , Bestemmingsplannen via Wat Mag Waar .
Publieke sector	Rinis , SNG
Provincies	Sectoraal Knooppunt Provincies (Beveiligde pagina Digiprovincie)
Onderwijs	DUO Open Onderwijsdata , Studielink
Veiligheid en Justitie	Justitiële Informatiedienst - Justid (EBV/JUBES)
Werk & Inkomen	BKWI / Suwinet , Inlichtingenbureau
Vastgoed	DataLand
Zorg	CIBG Landelijk Register Zorgaanbieders (LRZA)
Jeugdzorg	Collectief Opdracht Routeer Voorziening (CORV)

**KWALITEITS
INSTITUUT
NEDERLANDSE
GEMEENTEN**

**KWALITEITSINSTITUUT
NEDERLANDSE GEMEENTEN**

**NASSAULAAN 12
2514 JS DEN HAAG**

**POSTBUS 30435
2500 GK DEN HAAG**

**T 070 373 80 08
F 070 363 56 82**

**INFO@KINGGEMEENTEN.NL
WWW.KINGGEMEENTEN.NL**